

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.166.5.004.62

*Л. Г. Олейнікова,
к. е. н., старший науковий співробітник,
завідувач відділу фіскальної політики, податкових та митних платежів
ДННУ «Академії фінансового управління» (м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ТОВАРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*L. G. Oleinikova,
Ph.D., Senior Fellow,
Head of Department fiscal policy, tax and customs duties
"Academy of Financial Management" (Kyiv)*

FEATURES OF INTELLECTUAL PROPERTY AS A COMMODITY IN TODAY'S ECONOMY OF UKRAINE

В статті викладено погляди вітчизняних авторів на механізми комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Визначено особливості та властивості інтелектуальної власності як товару в умовах ринкової економіки.

The views of local authors on the commercialization mechanisms of intellectual property in Ukraine are described. The intellectual property features and properties as a commodity in a market economy are determined.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, комерціалізація, вартісна оцінка, дохідний підхід, витратний підхід, порівняльний підхід.*

Keywords: *intellectual property, commercialization, valuation, income approach, cost approach, a comparative approach.*

Постановка проблеми. Останнім часом підвищується увага до інтелектуальної власності та шляхів її комерціалізації з боку як творців, так і власників інтелектуального продукту. Можливі шляхи комерціалізації відкривають великі можливості для становлення ринку інтелектуальної власності та його інфраструктури в Україні. В зв'язку з цим важливого значення набуває вартісна оцінка об'єктів інтелектуальної власності та дослідження їх властивостей як товару в сучасних умовах розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням дослідження механізмів комерціалізації інтелектуальної власності присвячено наукові праці наступних вчених-економістів: Г. О. Андрощук, І. Бубенко, О.Б. Бутнік-Сіверський, К.А. Весельська, К.І. Дмитрів Н.О. Крикун О.П. Орлюк, С.М. Махнуша, В. Б. Струтинський, А. Ю. Рикуніч, Н.О. Шпак. Проте більшої уваги та розкриття потребують питання особливостей інтелектуальної власності як товару в сучасних умовах розвитку економіки України

Метою дослідження є визначення властивостей інтелектуальної власності як особливого товару на ринку.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Інтелектуальна діяльність людини спрямована на отримання конкретного результату, яким може виступати отримання нового способу, технології, засобу маркетингового просування, індивідуалізації товару. Економічна ефективність визначається можливістю результату інтелектуальної діяльності до комерціалізації. В зв'язку з цим інтелектуальна власність виступає специфічним товаром з особливими властивостями, врахування яких дозволить отримувати власникам прав додаткові прибутки шляхом комерціалізації.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин власники інноваційних підприємств, бізнес-структур та науково-дослідних комплексів, університетів все більш значну увагу приділяють інтелектуальній власності. В можливості створення додаткових вигод для творців та власників інтелектуальної власності полягає основна мета комерціалізації.

Комерціалізація інтелектуальної власності – це процес використання інтелектуальної власності з метою отримання прибутку або іншої вигоди [1].

Використання інтелектуальної власності у власному виробництві передбачає наявність значної кількості вільних грошових коштів, які підприємств здаті витратити на інновації. За умов відсутності належного фінансування інноваційного розвитку є інший шлях отримання прибутку від використання інтелектуальної власності – продаж чи передача прав на використання об'єктів інтелектуальної власності іншим юридичним чи фізичним особам, що може відбуватись за наступними варіантами [1]:

- за ліцензійним договором;
- за договором лізингу;
- за договором комерційної франшизи.

Тому, підсумовуючи, зазначимо, що процес комерціалізації результату інтелектуальної діяльності може відбуватись наступними шляхами:

1. За умов використання інтелектуальної власності у власному виробництві.
2. За умов передачі інтелектуальної власності за ліцензійним договором.
3. За умов внесення прав на об'єкти інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства.

Використання інтелектуальної власності в господарській діяльності з економіко-фінансових позицій є її комерціалізація, яка виникає на умовах договірних відносин. Саме комерціалізація інтелектуальної власності в умовах ринкових відносин вимагає розглядати її як товар і як капітал. Як товар, інтелектуальна власність розглядається як нематеріальний актив, що використовується в будь-яких господарських операціях. Як капітал інтелектуальна власність розглядається з погляду витрати капіталу на освіту або придбання підприємцем нематеріальних активів з метою його приросту. Інтелектуальна власність може розглядатися і як інвестиція, яка поділяється на капітальну (придбання нематеріального активу, який підлягає амортизації) та фінансову (пряму), якою передбачають внесення нематеріального активу до статутного капіталу юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. В основу методології формування інтелектуального капіталу покладено його участь в господарській діяльності, тобто він створюється і використовується самим підприємством чи реалізується іншим підприємствам (суб'єктам господарювання). Одночасно означена методологія розкриває механізм інноваційного оновлення підприємств, його економічну природу [2; С. 618].

Продаж ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності вважається найпоширенішим способом комерціалізації. Процес ліцензування добре розвинутий і загальнодоступний в нашій країні. Лізинг інтелектуальної власності – досить новий фінансовий інструмент, який вдало використовується в закордонній

практиці і дозволяє правласнику одержувати прибуток у вигляді платежів за користування переданим ним правом іншої особи. Компенсуючи таким чином понесені свого часу витрати на створення таких об'єктів, водночас підприємець отримує вже готові розробки, технологію, торгову марку, комерційне найменування тощо, маючи економію на початкових витратах розгортання бізнесу. Тому ефективна організація такого формату ведення бізнесу є привабливою для обох сторін угоди. Передача прав за договором комерційної франшизи надає можливість підприємцю-початківцю отримати вже розроблену систему ведення певної діяльності. В обмін на отримання прав користування такою системою одержувач франшизи виплачує роялті та одноразову виплату, і при цьому зобов'язується вести бізнес таким чином, щоб підтримати репутацію власника торгівельної марки [1].

Успіх розвитку країни за таких умов залежить від багатьох чинників, зокрема від можливості успішної комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ). Становлення інституту оцінки і ринку комерційного використання інтелектуальної власності залежить насамперед від трьох чинників [3]:

- діяльності механізму реалізації нормативно-правової бази, що регулює процес оцінки і комерційного використання інтелектуальної власності;
- економічного потенціалу країни, що визначає фінансовий стан господарюючих суб'єктів і рівню розвитку інноваційних процесів;
- системи стимулювання інноваційної діяльності, державної та спонсорської підтримки процесу створення технологій, комерційного використання результатів інтелектуальної праці.

Важливу роль у формуванні загального ефекту від комерціалізації інноваційних розробок у вигляді інтелектуальної власності має стабільне функціонування ринку інтелектуальної власності, який, в свою чергу, достатньо чутливий до змін законодавчої бази та державного регулювання та стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

При цьому, ефект від комерціалізації взагалом може бути визначений як величина додаткового доходу, отриманого від виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) із використанням технології, техніки, розробки втілених в об'єкт інтелектуальної власності. Під додатковим доходом слід розуміти різницю між валовим доходом, отриманим після реалізації впровадження проекту інновації і до реалізації проекту.

В процесі комерціалізації інтелектуальна власність виступає у вигляді товару з певними властивостями, які характерні лише продукту розумової діяльності. По-перше, інтелектуальна власність являє собою уречевлений результат інтелектуальної діяльності, з цього випливають дві характерні її властивості – матеріальна форма і нематеріальності сутність. Зокрема, за цими властивостями інтелектуальну власність відносять до нематеріальних активів, до яких, зокрема, відносять ще права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо), права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо), інші нематеріальні активи (право на впровадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо); незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи.

По-друге, інтелектуальна власність має властивість мультиплікативного поширення, що пояснюється безперервним прогресивним розвитком наукової думки.

По-третє, права на результати інтелектуальної діяльності, оформлені у вигляді інтелектуальної власності, мають обмежений термін дії, що обумовлено доволі швидким моральним зносом. Майже повна відсутність фізичного зносу та, натомість, швидкий та повний моральний знос можна врахувати наступною властивістю інтелектуальної власності.

Перелічені властивості інтелектуальної власності спричиняють великий вплив на процеси створення, комерціалізації та впровадження цих об'єктів в господарський оборот суб'єктів господарювання.

Одним з процесів використання інтелектуального капіталу в господарській діяльності є комерціалізація ОІВ, результатом якої є створення інноваційної продукції [4]. В сучасних ринкових умовах комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності є однією із важливих задач розвитку економіки. На сучасних промислових підприємствах у наукових установах та провідних університетах України накопичено великий обсяг результатів виробничої і наукової діяльності, які ідентифікуються як об'єкти інтелектуальної власності і являють собою комерційну цінність не лише для споживачів інтелектуального продукту України, а і широкого кола закордонних фахівців [5; с. 114].

Зазначені об'єкти власності, включаючи об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності та об'єкти авторського права та суміжних прав, за умови повної їх відповідності критеріям охороноспроможності, дозволяють одержати конкурентні переваги та виробляти продукцію, що більшою мірою відповідає потребам споживача і має певні виключні характеристики. Впровадження і використання об'єктів інтелектуальної власності становить собою комерційний інтерес і дозволяє одержувати певні прибутки як власникові прав, так і одержувачу прав використання. Маркетингові зусилля, спрямовані на просування на ринку інноваційної продукції, виробленої із використанням об'єктів інтелектуальної власності, безпосередньо пов'язані із процесами комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Оскільки сучасний ринок щільно наповнений конкурентами, а ефективне впровадження об'єктів інтелектуальної власності є доцільним і обгрунтованим, то актуальним є дослідження і аналіз основних підходів до їх комерціалізації [6, С. 52].

Комерціалізація інтелектуальних активів можлива тільки в тому випадку, якщо вони набувають економічної цінності або виступають як засіб створення нової вартості (інтелектуальний капітал), або джерело споживчого блага (споживчий продукт). Вибір форми комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності залежить від висновків маркетингових досліджень. Для цього проводять ретельне вивчення ринку інтелектуальної власності, визначають попит і індивідуальні потреби споживачів, досліджують пропозиції аналогічних об'єктів, що існують на ринку. Ключовим елементом комерціалізації інтелектуальних активів є їх оцінка. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності дозволяє не тільки визначити цінність (вартість) цього ресурсу для власника, але й виявити його ринкову цінність, рівень попиту на об'єкти інтелектуальної власності на ринку, а, отже, і подальшу стратегію діяльності власника щодо реалізації та впровадження об'єктів інтелектуальної власності [7, С. 116-119].

Оскільки визначення основних важелів механізму управління комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності здійснюється централізовано, важливий вплив має стимулювання державою інноваційного курсу розвитку пріоритетних галузей економіки.

Важливим способом використання розробок університетів є утворення нових підприємств (start-up компаній). Нові високотехнологічні компанії – напевно найпривабливіший для економіки канал комерціалізації технологій, оскільки вони створюють робочі місця, податкові надходження, імідж території і т. д. Створення нових компаній – пріоритетний напрям для більшості європейських наукових організацій та університетів, направлених на посилення процесу утворення spin-off компаній [8].

Висновки

Таким чином, особливості інтелектуальної власності як товару в сучасних умовах полягають у використанні її властивостей з метою найвигіднішої комерціалізації – тобто отримання додаткових вигод в результаті застосування інтелектуальної власності в господарському обороті. До таких властивостей необхідно віднести:

1. Матеріальна форма і нематеріальності сутність інтелектуальної власності
2. Мультиплікативність поширення
3. Обмежений термін дії прав на результати інтелектуальної діяльності,
4. Майже повна відсутність фізичного зносу та, натомість, швидкий та повний моральний знос у випадку появи більш нової прогресивно технології, способу або техніки, засвідченої об'єктом інтелектуальної власності.

Комерціалізація інтелектуальної власності може відбуватися декількома шляхами. Найпоширенішими з яких є використання у власному виробництві та продаж/передача за ліцензійним договором. Вибір форми комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності залежить від багатьох чинників, зокрема, від висновків маркетингових досліджень, наявності замовників або покупців технології, потужностей виробництва, конкурентної ситуації на ринку. Стимулювання державою інноваційного курсу розвитку пріоритетних галузей економіки передбачає поширення відносин між суб'єктами господарювання з приводу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Перелік використаних джерел.

1. Крикун Н.О. Теоретичні аспекти використання комерціалізації інтелектуальної власності / Н.О.Крикун. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52998.doc.htm
2. Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.
3. Кравченко Р. Ідентифікація нематеріальних активів, їх оцінка і цілі комерційного використання: / Р. Кравченко // Доклад на семінаре „Совершенствование оценочной деятельности в Республике Молдова” 2006.04.20 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lara.md/i/c/Cravecenco.doc>.
4. Шпак Н.О. Інноваційні розробки у кредит як новий спосіб комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності машинобудівних підприємств /Н.О. Шпак, К.І. Дмитрів / Національний університет “Львівська політехніка”
5. Струтинський В.Б. В.Б. Струтинський, А. Ю. Рикуніч, К. А. Весельська / Науковий вісник ЧДПЕУ № 3 (7), 2010
6. Махнуша С.М. Проблеми вартісної оцінки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у контексті маркетингу інновацій / С.М. Махнуша // Механізм регулювання економіки, 2009, № 3, Т. 2 – С. 49-55
7. Бубенко П.Т. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П. Т. Бубенко, В. В. Величко, С. М. Глухарев; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.
8. Андросова, О. Ф. Організаційно-економічні аспекти використання трансферу технологій на підприємствах авіаційної промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» [Текст] / Андросова О. Ф. –К., 2006. –18с.

References.

1. Krikun N.O. Teoretichni aspekti vikoristannya komercializacii intelektual'noi vlasnosti / N.O.Krikun. – [Elektronni resurs] – Rezhim dostupu: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52998.doc.htm
2. Pravo intelektual'noi vlasnosti: akad. kurs: pidruch. dlya stud. vischix navch. zakladiv / O. P. Orlyuk, G. O. Androschuk, O. B. Butnik-Sivers'kii ta in.; Za red. O. P. Orlyuk, O. D.

Svyatoc'kogo. — K.: Vidavnichii Dim «In YUre», 2007. — 696 s.

3. Kravchenko R. Identifikaciya nematerial'nykh aktivov, ix ocenka i celi kommercheskogo ispol'zovaniya: / R. Kravchenko // Doklad na seminare „Sovershenstvovanie ocenочноi deyatel'nosti v Respublike Moldova” 2006.04.20 [Elektronnyy resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.lara.md/i/c/Cravecenco.doc>.

4. SHpak N.O. Innovaciini rozrobki u kredit yak novii sposib komercializacii obektiv intelektual'noi vlasnosti mashinobudivnix pidpriemstv /N.O. SHpak, K.I. Dmitriv / Nacional'niy universitet “L'vivs'ka politexnika”

5. Strutins'kii V.B. V.B. Strutins'kii, A. YU. Rikunich, K. A. Vesel's'ka / Naukovii visnik CHDIEU № 3 (7), 2010

6. Maxnusha S.M. Problemi vartisnoi ocinki ta komercializacii ob'ektiv intelektual'noi vlasnosti u konteksti marketingu innovacii / S.M. Maxnusha // Mexanizm reguluyuvannya ekonomiki, 2009, № 3, T. 2 – S. 49-55

7. Bubenko P.T. Intelektual'na vlasnist': navchal'niy posibnik / P. T. Bubenko, V. V. Velichko, S. M. Gluxarev; Xark. nac. akad. mis'k. gosp.-va. – X.: XNAMG, 2011. – 215 s.

8. Androsova, O. F. Organizaciino–ekonomichni aspekti vikoristannya transferu tehnologii na pidpriemstvax aviaciinoi promislivosti: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk: spec. 08.06.01 «Ekonomika, organizaciya i upravlinnya pidpriemstvami» [Tekst] / Androsova O. F. –K., 2006. –18s.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"